

Vještačenja u stomatologiji-teorija i praksa

Bojan Jelić

doktor stomatologije, magistar stomatoloških nauka, specijalista oralne hirurgije, Bijeljina, Bosna i Hercegovina, privatna praksa, drjelic.dent.bn@gmail.com

Jelena Petrović

advokat, Bijeljina, Bosna i Hercegovina, jelenapetrovicadv@gmail.com

Tatjana Jelić

doktor stomatologije, specijalista ortopedije vilica, Bijeljina, Bosna i Hercegovina, privatna praksa, drtatjanajelic@gmail.com

Slavoljub Tomić

doktor stomatologije, specijalista oralne hirurgije, vanredni profesor, Medicinski fakultet Foča, studijski program stomatologija, Brčko, Bosna i Hercegovina, tomicslavoljub@yahoo.com

Sažetak: Sudska, forenzička stomatologija je nauka koja se u interesu pravde bavi pravilnim rukovanjem i ispitivanjem stomatoloških dokaza i pravilnom procjenom i analizom stomatoloških nalaza.

U ovom radu se prikazuje se značaj evidencije i čuvanja stomatoloških podataka kako bi kasnije moglo da se izvede pravilno vještačenje u ovoj oblasti.

Prikazan je i značaj učešća sudskog vještaka ove oblasti u ekspertskom timu forenzičara prilikom prvog uviđaja, zajedno sa policijom.

Ključne riječi: podaci, sudsko vještačenje, dokazi.

Primljen / Received: 10. jun 2020. / June 10, 2020

Prihvaćen / Accepted: 03. jul 2020. / July 03, 2020

UVOD

Od presudnog je značaja za sudske postupke, odnosno parnične, krivične i prekršajne postupke sačuvati dokaze u sudskomedicinskom vještačenju kada je u pitanju stomatologija, maksilofacijalna i oralna hirurgija i implantologija. Naprijed navedeno je neophodno kako bi se na najbolji mogući način, misleći na validnost dokaza i njihovu vjerodostojnost, moglo predložiti i izvesti valjano sudskomedicinsko vještačenje vezano konkretno za ovu oblast medicine.

Svakako bih istakao da vještačenje u sudskim postupcima predstavlja parničnu radnju u okviru koje stručna osoba, vještak (osoba koja sudu na temelju svog stručnog znanja iznosi svoja zapažanja o predmetu vještačenja, kao i svoje zaključke o činjenicama izvedenim i donijetim na osnovu rezultata tog ispitivanja) primjenjuje naučna i stručna znanja na činjenice koje predstavljaju predmet vještačenja. Vještačenjem kao parničnom radnjom se razjašnjava predmet i obim predmetnog štetnog događaja, i to u obliku mišljenja i iskaza vještaka.

Na osnovu dosadašnjeg iskustva, primijetio sam da se na prikupljanje dokaza u ranoj fazi ne obraća pažnja, počev

prvobitno od policijskog službenika koji prvi vrši uviđaj na licu mjesta (štetni događaj). Takođe ukazujem i na laičko postupanje pacijenata odnosno fizičkih lica kojima na bilo koji način bude nanijeta šteta, koji ne preduzmu blagovremeno sve mjere kako bi se dalje dokazivanje nastanka štetnog događaja moglo lakše vještačiti na okolnosti koje bi bile predmet eventualnog sudskog postupka.

Primjera radi dešavalo se da nakon izvršenja krivičnog djela fizičkog nasilja policajac, službena osoba ne izvrši obavezno fotografisanje i skupljanje izbijenih zuba, prelomljenih protetičkih radova, krunica, mostova, proteza i svega onog što nalaže jedan ozbiljan policijski uviđaj. Napominjem svakako, u zavisnosti o kakvom se krivičnom/prekršajnom djelu radi, da odgovornost i obaveza za prikupljanje gore navedenih dokaza pada i na forenzičkog stručnjaka, kriminalističkog tehničara i drugih lica iz istrage. Takođe u ovakvim situacijama, uviđaj je najbitnija prethodna radnja koja mora biti detaljno i po pravilima struke ovih službenih osoba obavljena kako bi se stvorila platforma za što vjerodostojnije medicinsko vještačenje od nadležnog vještaka. I još napominjem ono što nadležne institucije

propuštaju, a što Zakon o parničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.58/2003, 85/2003, 74/2005, 63/2007, 105/2008 – odluka US, 45/2009 – odluka US, 49/2009 i 61/2013) propisuje, odredbom člana 130. naprijed navedenog zakona, da se uviđaj, kao dokazno sredstvo, može vršiti uz učešće vještaka! Shodno naprijed navedenom svakako bi određeni štetni događaji uz prisustvo vještaka iz oblasti stomatologije djelotvornije bili rješavani, uz pravovremeno prikupljanje svih dokaza sa štetnog događaja i sačinjavanja zapisnika stručne osobe vještaka – stomatologa u tom momentu. Napominjući da je pravovremeno djelovanje bitno, ističem da štetni događaj, podnošenje zahtjeva za određivanje pravične novčane naknade i sudsko medicinsko vještačenje redovno se dešavaju u različitom vremenskom periodu tako da od štetnog događaja do vještačenja prođe više od šest mjeseci, pa čak i više godina.

Ukoliko uviđaj bude nesavjesno, nestručno, nepravovremeno i neadekvatno izvršen to posle znatno otežava sudskom vještaku da napiše svoj nalaz i mišljenje, jer loše obavljenim uviđajem neće imati dovoljno potrebnih dokaza (posrednih i neposrednih) za davanje svog stručnog mišljenja i procjene nastanka štete po oštećeno lice.

U sudskoj praksi veliki je broj parničnih postupaka (tužbi) iniciranih od strane npr. pacijenata koja su pretrpile posljedice nestručnog rada stomatologa, zatim fizičkih lica koja su pretrpjela određene štetne događaje kao na primjer: saobraćajne nezgode, krivična djela iz grupe djela: protiv života i tijela (npr. tjelesna povreda), protiv braka i porodice (kao npr. nasilje u porodici i porodičnoj zajednici) itd.

Međutim, prije govora o parničnim postupcima svakako bih istakao da nakon vrlo bitnog preduzetog uviđaja od strane nadležnih institucija koji se preduzima kada je za utvrđivanje neke važne činjenice i događaja u postupku neophodno neposredno opažanje spomenuću i vanparnični postupak.

Ovaj postupak itekako igra vrlo važnu ulogu u obezbjeđenju dokaza za vještačenje u „glavnom postupku“ misleći na parnični postupak. Naime, s obzirom da postoji mogućnost da do nanošenja štete licu može nastati u jednom trenutku, a da je onemogućen da baš u tom trenutku pokrene parnični postupak pred nadležnim sudom, on ima pravo da prosto rečeno „sačuva dokaze“, za postupak koji će uslijediti, i to u postupku koji se zove vanparnični postupak na način da podnese nadležnom sudu prijedlog za obezbjeđenje dokaza u skladu sa odredbama člana 169. i 170. Zakona o parničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.58/2003, 85/2003, 74/2005, 63/2007, 105/2008 – odluka US, 45/2009 – odluka US, 49/2009 i 61/2013) i Zakona o vanparničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 36/2009 i 91/2016).

Pojašnjenja radi obezbjeđenje dokaza je pravni institut koji je predviđen u slučajevima kada postoji opravdana bojazan da neki dokaz neće moći da se izvede ili da će njegovo

kasnije izvođenje biti otežano, može se u toku kao i prije pokretanja parnice predložiti da se ovaj dokaz izvede.

Još jednom bitno je napomenuti koliki je značaj sudskomedicinskog vještačenja u postupcima pred sudom iz razloga što je odredbom člana 147. Zakona o parničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.58/2003, 85/2003, 74/2005, 63/2007, 105/2008 – odluka US, 45/2009 – odluka US, 49/2009 i 61/2013) propisano i navedeno, citiram: „Sud može, na prijedlog stranke, odrediti izvođenje dokaza vještačenjem kad je radi utvrđivanja ili razjašnjenja određene činjenice **potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže**“ iz čega izvodimo zaključak o značaju i odgovornosti pravilnog i stručnog nalaza i mišljenja vještaka, s napomenom da su od ključnog značaja za izradu takvog nalaza i mišljenja pravilno i blagovremeno prikupljanje dokaza u ranoj fazi. Uloga vještaka u samom parničnom postupku jeste da svojim stručnim znanjem utvrdi i predoči okolnosti na osnovu kojih sud mora donijeti zaključak o postojanju ili nepostojanju (ili djelimičnom postojanju) odlučnih činjenica za donošenje zakonite sudske odluke (usvajajući tužbeni zahtjev tužioca ili odbijajući tužbeni zahtjev). Vještak svojim nalazom i mišljenjem sudu pomaže isključivo u utvrđivanju činjenica, ali nikada o odlučivanju primjene pravne norme. Vještak se ne upušta u raspravljanje o pravnim pitanjima, o krivici tuženog, stoga nadležni sud nalaz i mišljenje vještaka koristi samo radi razjašnjenja i utvrđivanja onih činjenica za koje je potrebno stručno znanje, a kojim sud ne raspolaže.

Nadalje, pojašnjenja radi u parničnim postupcima pravni institut štete (a što je pravni osnov za podnošenje tužbe) je regulisan odredbom člana 155. Zakona o obligacionim odnosima („Sl.list SFRJ“ br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – odluka USJ i 57/1989 i „Sl.glasnik RS“, br. 17/1993, 3/1996, 37/2001 – dr zakon, 39/2003 i 74/2004), člana 44. Zakona o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenta („Službene novine FBiH“ br. 40/10) i članom 28. stav 7 Zakona o zdravstvenoj zaštiti („Službeni glasnik RS“ br. 106/2009 i 44/2015) gdje oštećena lica u zavisnosti od nastalog činjeničnog stanja i situacije u kojoj su se našli imaju pravo da u parničnom postupku finansijski potražuju (novčana naknada) naknadu **materijalne štete** (obična šteta) dokazujući takvu štetu dokazima kao što su računi tuženog lica/stomatologa, raznim ispravama (koliko su koštali lijekovi, saniranje oštećenja od strane drugog ljekara) itd. i **nematerijalnu štetu** koja se ogleda u pretrpljenim fizičkim, psihičkim, duševnim bolovima koji su nastupili štetnim događajem kod lica, dokazujući takvu štetu vještačenjem vještaka neuropsihijatra i vještačenjem vještaka stomatologa. Ovim parničnim postupcima potražuje se novčana naknada regulisana i propisana odredbom člana 200. Zakona o obligacionim odnosima („Sl.list SFRJ“ br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – odluka USJ i 57/1989 i „Sl.glasnik RS“, br. 17/1993, 3/1996, 37/2001 – dr zakon, 39/2003 i 74/2004). Prilikom odlučivanja o zahtjevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, sud će na osnovu mate-

rijalne dokumentacije i vještačenja voditi računa o značaju povređenog dobra i cilju kome služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom. Posebno je važno istaći da u parničnim postupcima za naknadu štete koja je nastupila pružanjem medicinskih (stomatoloških) usluga vještaci u svojim nalazima su dužni da jasno ukažu i predlože sudu i parničnim strankama situacije u kojima postoji moguća uzročna veza, u odnosu na one u kojima postoji njena veća ili manja vjerovatnost, te cjeneći pravilno raspoložive dokaze.

Međutim, u sudskim postupcima štetni događaji nastupaju uglavnom kada su u pitanju skupi stomatološki radovi kao što su: estetsko protetički radovi, implantološki radovi, maksilofacijalna i oralna hirurgija i parodontologija. Sudska praksa je zabilježila postupke u kojima lica nestručnim radom stomatologa pretrpe štetu (naknadno vađenje zuba, loš urađen protetički rad sa trajnim posljedicama za pacijenta...) čime su prinuđeni da svoja prava štite kroz sudski postupak. Upravo da bi se takav štetan događaj pravilno utvrdio nezaobilazna su napominjem još jednom vještačenja u pogledu ove pravne stvari i konkretno stomatološke oblasti. Svakako prilikom imenovanja vještaka rješenjem nadležnog suda pristupa se tzv. pripremnoj fazi vještačenja, u okviru kojeg se vještaku omogućava da se upozna sa samim predmetom vještačenja i dokazima. Napomenuo bih da je vještak vezan predmetom i obimom vještačenja koje mu je naloženo sudskim rješenjem. Vještaku je za stručan i transparentan nalaz, od presudnog značaja dokazni materijal koji je osnova za nalaz i mišljenje, te iskaz koji će dati kada bude saslušan kao vještak u sudskom postupku.

U sudskomedicinskom vještačenju u stomatologiji dokazna sredstva bih izdvojio u dvije grupe:

- I Klinički pregled i ostala dijagnostička sredstva i
- II Predmetna materijalna dokumentacija.

Obzirom da je vještačenje u stomatologiji vrlo specifično, jer je obično potrebno analizirati stanje prije i poslije navedene stomatološke intervencije, onda je prijeko potrebno uraditi klinički pregled osobe, kao i rendgenološke analize kako bi se utvrdila razlika između ta dva stanja.

1. Svaki medicinski klinički pregled se sastoji iz inspekcije (vizuelni pregled), palpacije (površni i duboki pritisak prstima), perkusije (kuckanja).

Dakle pregled lica spolja, ekstraoralno uz notifikaciju svih promjena (modrice, čvoriče, neusaglašenosti koštanih dijelova) koje bi mogle biti posljedica slučaja, zatim pregled kompletne usne šupljine unutra, intraoralno. Evidentiraju se svi zubi, meka tkiva, zubni ispuni, protetički radovi i sva-ka promjena na njima.

Palpacija svih mekih tkiva, spolja kože obraza, usana, viličnih zglobova, sljepoočnih predjela, a unutra sluznice, zubnih grebenova, zuba, procijeniti stanje potpornog apa-

rata zuba tj. stepen klačenja zuba, zatim perkusija ili pažljivo kuckanje zuba koje može da bude bolno kod nekih patoloških stanja zuba.

O svemu temeljno voditi evidencioni karton u koji treba unositi sve podatke, zatim tu je i nezaobilazna kvalitetna fotografija svih specifičnosti vezano za slučaj.

Radiološka dijagnostika:

- Intraoralna radiografija, tzv. mali snimci pojedinačnih zuba u ustima.
- Digitalna ortopantomografija (OPT) je postala pravilo prije početka bilo kog rada u stomatologiji, gdje se na jednom snimku vide svi zubi, vilice, vilični zglobovi, donji dijelovi nosne šupljine i gornjoviličnih sinusa.
- 3D, trodimenzionalni snimak ili lokalizovana, u viličnoj regiji, kompjuterizovana tomografija (Cone Beam). Ovom metodom se vidi apsolutno sve u regionu koji se snimi, upravo ta treća dimenzija svega navedenog u OPT.
- **Predmetna dokumentacija** je obično nedovoljna i zato kad god sam u mogućnosti obavezno uradim klinički pregled, radiološke snimke i razgovaram sa osobom.

Sada ću se konkretno osvrnuti na sudsku praksu u BiH u pogledu iniciranih parničnih postupaka odnosno podnijetih tužbi za naknadu materijalne i nematerijalne štete i to u ovoj oblasti stomatologije odnosno konkretno prigovora, pritužbi i žalbi pacijenta na rad stomatologa odnosno nezadovoljstvo krajnjim rezultatima stomatološkog rada, a najčešće prouzrokovanom štetom na zubima i vilicama pacijenata.

Na osnovu nekoliko mojih vještačenja evo mali uporedni prikaz teorije i prakse sudskog vještačenja u stomatologiji kod nas.

- U prvom slučaju je bilo jednostavno sa strane tužitelja jer je ta osoba brižljivo pripremala tužbu, skupljajući i najsitnije dokaze u svoju korist, a protiv stomatologa, tuženog. A kada je uslijedila tužba, onda je vještak bio u problemu jer stomatolog nije vodio dobru dokumentaciju, a nakon njega su se u terapiju uključila još četiri stomatologa, koji su vodili evidenciju svega, što je i tužitelj prilagao u sledstvenoj tužbi. Obzirom da nisam imao podatke prije inicijalne, sporne terapije, tj. pripremljene kartone, radiološke snimke, fotografije i ostalo bilo je jako teško pronaći da li je bilo stručne greške, jer je svaki zub bio priča za sebe i praktično zahtijevao jedno pravo malo vještačenje ponaosob. Ovo je upravo primjer problema sa kojim se vještaci susreću ukoliko nije uredno, blagovremeno i detaljno vođena medicinska dokumentacija, koja je dokaz u postupku vještačenja.
- Naredni slučaj u kome je tužitelj tražio odštetu gdje je infekciju sinusa, mekih tkiva obraza i dubokih prostora izazvalo navodno vađenje zuba, opet je nedostajala ta prateća materijalna medicinska dokumentacija koja se pokazala kao prijeko neophodna. Nije bilo opravdanje

to što je ta stomatološka intervencija urađena u nedelju kao pružena prva pomoć. I u ovom slučaju sam imao težak zadatak da odgovorim nalogu za vještačenje.

- Dalje, bračni par koji su oboje tužili stomatologa za nesavjesno i nestručno liječenje imali su drugačiji tok. Nakon urađenih fiksnih protetičkih radova, mostova u gornjoj i donjoj vilici, oboje su imali nesnosne tegobe, posledice infekcije koje su rezultirale vađenjem svih zuba u donjoj vilici kod supruge. Oboje su i dalje trpili bolove nekoliko mjeseci, jer nisu mogli uklanjati preostale mostove kao dokaze lošeg protetičkog rada. Naime čekali su pripremno ročište za obezbjeđenje dokaza (vanparnični postupak). Ponovo je priprema materijalna dokumentacija bila nedovoljna i čak dokazano prepravljana i imao sam veliki problem kako da uporedim podatke i vještačim u ovom slučaju. Tek nakon ovog pripremnog ročišta u vanparničnom postupku, tužitelji su mogli da uklone mostove i urade nove protetičke radove. Nakon toga je uslijedio parnični postupak (postupak po tužbi) u kome je korišteno vještačenje iz vanparničnog postupka, kao uvid u utvrđeni štetni događaj neposredno nakon obavljenog "lošeg" rada stomatologa. Međutim, konkretno dokumentacija koja je činila srž tužbe - dokazi, koja se podvodi prvobitno pod materijalnu dokumentaciju, činili su računi tuženog stomatologa za izvršene radove, specijalistički nalazi ordinacije za opštu stomatološku, oralnu i maksilofacijalnu hirurgiju, nalazi i mišljenja neuropsihijatra, nalazi i mišljenja psihologa, zdravstveni kartoni tužilaca, ortopani, fotografije prije rada i posle rada, dopisi Stomatološkoj komori, Izvještaj stručnog nadzora nad stomatološkim radnicima sačinjen od strane Stomatološke komore i dr dokazi (dokazivanje materijalne i nematerijalne štete učinjene od strane stomatologa). U ovom postupku posao vještaku je olakšan s obzirom na detaljno i blagovremeno obezbjeđenje dokaza, ali ovdje je to preduzeto od strane oštećenih lica, pacijenata.

U parničnom postupku za naknadu materijalne i nematerijalne štete zbog nesavjesnog i nestručnog rada stomatologa, vještak je zapazio da stomatolog, tuženi nije vodio uredno medicinsku dokumentaciju (što je bio dužan). Ovdje je bitno spomenuti da rizici u medicini mogu biti objektivne i subjektivne prirode. Pod objektivnim rizikom se podrazumjeva dejstvo više sile i za to se ne odgovara, a subjektivni rizik povlači odgovornost ljekara ako se dokaže da je šteta nastala zbog ljekarske greške koja je rezultat nedovoljnog stručnog znanja i grube nepažnje ljekara. Upravo naprijed navedeni rizici su predmet vještačenja i u ovom sudskom postupku, gdje je vještak dužan da utvrdi koje prirode su rizici bili. Nalaz vještaka mora biti jasan i precizan i vještak ne navodi ko je kriv, već samo **da utvrđuje da li postoji uzročna veza između radnje ili propuštanja ljekara (stomatologa) ili njegovog pogrešnog postupanja sa**

nastalom štetom. Vještačenje, konkretno u ovom sudskom procesu – naknade materijalne i nematerijalne štete, je od presudnog značaja jer vještaci se izjašnjavaju o vrsti i stepenu povrede odnosno o uzroku i posljedicama koje iz te povrede proizilaze.

- Takođe u slučaju gdje je nakon udarca rukom izbijen most zajedno sa zubima, fiksni rad na šest parodontopatičnih zuba, zuba koji su se klatili u svom terminalnom, završnom stadijumu, dokumentacija nije ni postojala. Rad je rađen prije 15 godina i tek na osnovu vizuelne analize izbijenog mosta sa zubima u njemu, mogao sam da procjenjujem stepen rasklaćenosti zuba prije udarca. Takođe i radiološki snimak je bio nakon samog događaja, na kome se isto vidjelo da su preostali zubi u završnoj fazi klaćenja zuba. Taj podatak je bio veoma važan jer je on ovu tjelesnu povredu dijelio na laku ili tešku. Policijski izvještaj je bio oskudan, samo sa površnim izjavama učesnika, bez fotografija izbijenih zuba i mosta. Upravo iz tog razloga ponavljam, sam zagovornik primjene odredbe člana 130. Zakon o parničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.58/2003, 85/2003, 74/2005, 63/2007, 105/2008 – odluka US, 45/2009 – odluka US, 49/2009 i 61/2013) kojom je propisano da se uviđaj, kao dokazno sredstvo, može vršiti uz učešće vještaka! Samo na takav način bi stručno lice ukazalo na precizno prikupljanje dokaza i validnu procjenu štetnog događaja u sudskim procesima, što nažalost nije praksa.

Koliko uspješan, vjerodostojan i pravičan će biti nalaz i mišljenje vještaka zavisi od gore navedenih i raspoloživih dokaznih sredstava za koje je sam vještak vezan kada sačinjava nalaz i mišljenje u sudskom postupku. Činjenice koje vještak sazna i utvrdi istraživanjem i predloženim dokaznim materijalom predstavlja nalaz vještaka (visum repertum). Sam nalaz predstavlja opis stanja i utvrđenih promjena kod pacijenta (tužioca/oštećenog), a na osnovu nalaza, u skladu sa pravilima struke i nauke, vještak daje svoje mišljenje (parere). Nalaz i mišljenje vještaka čine njegov iskaz i moraju biti utemeljeni na provjerenim činjenicama (dokazima), i svakako izneseni jasno i precizno. Iz mišljenja vještaka vidi se na osnovu kojih je pravila svoje struke izveo zaključak, odnosno odgovor na zadatak i obim vještačenja. Nadalje, otvara se pitanje objektivnosti vještaka, koje je krucijalno za izradu nalaza i mišljenja. Objektivno i ispravno utvrđenje činjenica je osnov za pravičnu i pravednu odluku. Svakako, zaključujem da uz raspoloživa dokazna sredstva, vještak određuje „oštećenje čovjeka“ koja se medicinski mogu utvrditi i razjasniti, svakako sa izraženim mišljenjem vještaka šta je bilo uzrok takvog oštećenja. Bitan preduslov utvrđivanja naknade štete (parnični postupak) sadržan je u procjeni nastale povrede kod pacijenta, navedene u nalazu i mišljenju. Često dolazimo do zabune u pogledu obima vještačenja vezanih za „štetne događaje“ iz razloga što kod vještačenja u sudskom postupku zbog ljekarske greške za-

datak vještaka nije da utvrđuje odgovornost ljekara već da li je ljekar (stomatolog) postupio po pravilima struke i da li je šteta posljedica njegovog postupanja koje nije bilo po pravilima struke.

ZAKLJUČAK

Jasno se da zaključiti da uloga sudskomedicinskog vještačenja u sudskim postupcima je značajna, rekao bih i presudna, a sve zbog posjedovanja stručnog, naučnog, ekspertiznog i medicinskog znanja koje ni stranke, ni sud ne posjeduju prilikom vođenja sudskog postupka. Vještaci su obavezni da prilikom izrade nalaza i mišljenja poštuju odredbe Etičkog kodeksa koji određuju odnos samog vještaka prema radu na predmetima, prema sudu, organu/instituciji pred kojom se vodi postupak, odnosno stranci koja je predložila vještačenje, drugim sudskim vještacima i društvenoj zajednici. Nalaz i mišljenje vještaka moraju biti jasni, koherentni i konzistentni. Položaj vještaka i postupak vještačenja uređen je nizom pravnih propisa.

Sudskomedicinsko vještačenje mora biti, i teži se tome, medicinski korisno za oštećenog, a u isto vrijeme je odgovoran posao za eksperta, vještaka. Takođe bih ukazao na kvalitet i efikasnost vještačenja koji ponovo napominjem zavisi od raspoloživih dokaza i svakako saradnje oštećenog, tužioca i tužene strane u sudskim postupcima.

Praksa je pokazala da vremensko trajanje izrade nalaza i mišljenja vještaka je učestali problem u sudskim postupcima, pa samim tim se utiče na efikasnost postupka. Vještaci ne mogu da odgovore postavljenom zadatku u postavljenom roku iz razloga ili kompleksnosti ili nepostojanja dovoljno dokaza za sačinjavanje ekspeditivnog nalaza i mišljenja.

Istakao bih da kvalitet nalaza i mišljenja pored naprijed navedenog, u značajnoj mjeri zavisi i od naredbe (sudskog rješenja o imenovanju sa postavljenim zadatkom vještaku) o vještačenju, odnosno pravca, obima i sadržaja zadatka.

Vještaci se oslanjaju na raspoložive dokaze, te bi bilo u tom pravcu poželjno vještake uključiti od samog početka procesa prikupljanja dokaza. Saradnjom sa organom koji određuje vještačenja, vještak može blagovremeno ukazati šta mu je sve neophodno da bi odgovorio na zahtjeve za vještačenje.

I na kraju, kao i na početku najvažnije za ljekara, stomatologa kliničara je da prije započete terapije brižljivo

pripremi i vodi medicinsku dokumentaciju, uz svu prateću dijagnostiku i obavezne fotografije prije i poslije terapije jer samo tako može prevenirati eventualnu stručnu i moralnu odgovornost.

LITERATURA

- Auerkari E. Recent trends in dental forensics. *Indones J Leg Forensic Sci.* 2008;1:5–12.
- Deontološki i etički kodeks, osnovna načela br 10/03 od 27.10.2003. godine
- Nadeem y, Shivani R,i,T. Radhika Current trends in forensic odontology. *J Forensic Dent Sci.* 2017, 9(3): 115–119.
- Odredba člana 53. Zakon o parničnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.58/2003, 85/2003, 74/2005, 63/2007, 105/2008 – odluka US , 45/2009 – odluka US, 49/2009 i 61/2013); 2. odredba člana 131. Krivičnog zakonika Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.64/2017 i 104/2018 – odluka US); 3. odredba člana 190. Krivičnog zakonika Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ br.64/2017 i 104/2018 – odluka
- Pravilnik o medicinskoj dokumentaciji, evidencijama i izvještajima („Službeni glasnik RS“ br. 4/95)
- Rješenje Vrhovnog suda Republike Srpske, Rev 9205/2014 od 07.10.2015. godine
- Selaković Srećko i saradnici. *Sudska stomatologija* (2013)
- Silva RF, Pereira SD, Prado FB, Daruge E, 2nd, Daruge E. Forensic odontology identification using smile photograph analysis – Case reports. *J Forensic Odontostomatol.* 2008;26:12–7.
- Simović N. Miodrag i saradnici. *Vještačenje u sudskim postupcima* (2020)
- Singh NN, Gowhar O, Ain TS, Sultan S. Exploring trends in forensic odontology. *J Clin Diagn Res.* 2014;8:ZC28–30.
- Sumalatha S, Padmaja S, Thumati P. “Every contact leaves its trace” – Insight into recent advances of forensic odontology. *J Cancer Treat Res.* 2015;3:1–7.
- Wood RE, Kirk NJ, Sweet DJ. Digital dental radiographic identification in the pediatric, mixed and permanent dentitions. *J Forensic Sci.* 1999;44:910–6.
- Zakirulla M, Meer A. Modern tools in forensic dentistry. *J Contemp Dent.* 2011;2:28–32.
- Zakon o vještacima (“Službeni glasnik RS”, br. 74/17) i Zakon o vještacima (“Službene novine FBiH”, br. 49/05 i 38/08)

Bojan Jelić, et al.:

Vještačenja u stomatologiji-teorija i praksa
Expertise in Dentistry - Theory and Practice

Expertise in Dentistry - Theory and Practice

Bojan Jelić

MSc, Bojan R. Jelić, DMD, Doctor of Dental Medicine, Specialist in Dental Surgery, Bijeljina, Bosnia and Herzegovina, private practice, drjelic.dent.bn@gmail.com

Jelena Petrović

Attorney at Law, Bijeljina, Bosnia and Herzegovina, jelenapetrovicadv@gmail.com

Tatjana Jelić

Doctor of Dental Medicine, Specialist in Jaw Orthopedics, Bijeljina, Bosnia and Herzegovina, private practice, drtatjanajelic@gmail.com

Slavoljub Tomić

Doctor of Dental Medicine, Specialist in Dental Surgery, Associate Professor, Faculty of Medicine in Foča, study program: Dental Medicine, Brčko, Bosnia and Herzegovina, tomicslavoljub@yahoo.com

Abstract: Forensic dentistry is a science that deals with the proper handling and examination of dental evidence and the proper assessment and analysis of dental findings in the interest of justice.

This paper presents the importance of recording and storing dental data so that proper expertise in this area can be performed later.

The importance of the participation of an expert witness of this area in the expert team of expert witnesses during the first investigation, together with the police, was also shown.

Key words: data, expert witnessing, evidence